

JAPON KALKINMASININ TEMEL TAŞI: MEİJİ RESTORASYONU VE IWAKURA HEYETİ

Arş. Gör. Hasan Fatih SEVAL
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

ÖZET

Meiji dönemi, Japon tarihinin en önemli dönemlerinden biridir. 1600'lü yıllardan 1800'lü yılların ikinci yarısında Japonya, uzun yıllar kendini dış dünyaya kapatarak tecrit politikası uygulamış, dolayısıyla teknolojik ve ekonomik her türlü gelişmelere uzak bir şekilde Batılı ülkelerin oldukça gerisinde kalmıştı. Bu durumdan rahatsız olan bir grup reformist samuray, 1868 yılında Tokugawa Şogunluğu'na son vererek İmparator Meiji'nin otoritesi altında birleştiler. Meiji yönetimi, Japonya'nın içinde bulunduğu durumun farkındaydı ve son on yılda Batılı devletler ile yapılan eşitsiz antlaşmaları, Japonya'nın kolonileştirilmesine giden yolun başlangıcı olarak görüyordu. Bu sebeple, Iwakura'nın liderliğini yaptığı 100'den fazla kişiden müteşekkil olağanüstü yetkili bir heyet, ABD'den İngiltere'ye, Fransa'dan Almanya'ya, Hollanda'dan Fransa'ya dünyanın o zamanki en güçlü 12 Batı ülkesini kapsayan diplomatik misyon için görevlendirildi. Batılı ülkeler eşitsiz antlaşmaların revizyonuna yanaşmayınca heyet, ikincil görevlerine ağırlık verdi: gezdikleri ülkelerin siyasi, ticari, ekonomik ve eğitim sistemlerini gözlemlemek. Bu çalışmada, 632 gün süren misyon sonucunda ortaya çıkan ve Meiji dönemi Japon modernleşmesinin en önemli yol göstericilerinden birisi olan Iwakura Heyet Raporu'nun genel bir analizi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Japonya, Meiji Restorasyonu, Iwakura Heyeti, modernleşme, kalkınma

THE BASIC STONE OF JAPAN'S DEVELOPMENT: MEIJI RESTORATION AND IWAKURA CONSTRUCTION

ABSTRACT

Meiji era has a vital importance for Japan. Between 1600s and 1850s, Japan had implemented isolation policies for many years, thus lagged behind West-

ern Powers in terms of technological and economic developments. A group of reformist samurai, who were annoyed by this situation, ended the Tokugawa Shogunate in 1868; and united under the Emperor Meiji. Meiji administration was well aware of the situation of Japan. The unequal treaties with the Western states meant the beginning of the path to colonization of Japan. Therefore, an extraordinarily mission led by Iwakura was appointed to the diplomatic mission covering 12 western countries, including the US, Britain, Germany, France, the Netherlands and Russia. When the Western countries were not disposed to revise the unequal treaties, the delegation focused on its secondary tasks: to observe the political, commercial, economic and educational systems of the countries of the tour. In this study, the 5-volume account, which was emerged as a result of the 632-day mission, and was one of the most important guidelines of Japanese modernization in the Meiji period, has been analyzed.

Keywords: Japan, Meiji Restoration, Iwakura Mission, modernization, development

GİRİŞ

Modern Japon tarihinin en önemli dönüm noktası, Meiji Restorasyonu olmuştur. 1917 ihtilali Rusya ve 1789 Fransız ihtilali Avrupa için ne kadar önemliyse, 1868 yılı da Japon tarihi açısından o derece önemlidir. Çünkü bu tarih, Japon modernleşmesinin, kalkınmasının ve Batılılaşmasının başladığı tarihtir. Bu sebeple, Japonya'nın kalkınmasıyla ilgili yapılacak herhangi bir çalışmanın sağlıklı olabilmesi için, Meiji Restorasyonu'nun özünün kavranması gereklidir.

Meiji Restorasyondan önce Japonya sistemli, oturmuş, zengin bir feodal topluma ve yüksek bir medeni kültüre sahipti. Halk, savaşçı bir sınıf olan samuraylar tarafından yönetiliyordu. Samuraylar tüm çiftçi, üretici ve tüccar zümresinin yönetimine hâkimdi. Samuraylar ülke yönetimini aralarında bölüşmüş olan, derebeyi olarak tanımlayabileceğimiz 'daimyo'lara, daimyolar da ülke yönetiminin en üst mertebesi olan Şogun'a bağlıydılar (Togo, 2005: 1).

1603 yılından 1868 yılına kadarki dönemde Şogunluk, sert bir yönetim anlayışına sahip olan Tokugawa hanedanlığının elindeydi. Ülkeyi koruyabilmenin tek yolunun dış dünya ile ilişkileri en aza indirmek olduğunu düşünen Tokugawa hanedanlığı, iki buçuk asırdan fazla bir süre dış dünyaya kapalı sıkı bir rejim uygulanmıştır. Bu dışa kapalılığın tek istisnası Hollandalılar olmuştur. Zira on yedinci yüzyıl, yedi denize hâkim olan Hollanda'nın altın çağıdır. Hollandalıların güney Japonya'daki Nagasaki Koyu'ndaki bir adada bulunma-

larına izin verilmiş, böylelikle Tokugawa döneminin yegâne diplomatik ilişkisi kurulmuştur (Swale, 2009: 22).

Tokugawa yönetiminin iki buçuk asırlık ulusal tecrit politikasını sarsan olay, 1853 yılında Amerikan donanmasının başkent Edo (şimdiki adıyla Tokyo) yakınlarındaki bir koya çıkması olmuştur. Uzun yıllar boyunca dış dünyayla bağlantısını asgariye indiren Japon halkı için bu devasa boyutlardaki demir zırhlı ve buhar gücüyle çalışan gemiler, adeta dünya dışı varlıklarla karşılaşmışçasına ürkütücü olmuştur (Togo, 2005: 2).

On dokuzuncu yüzyıla beraber diğer Batılı ülkeler de etki alanlarını genişletmek maksadıyla gözlerini Asya kıtasına çevirmişti. ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Hollanda gibi ülkelerin baskısı altında zor duruma düşen Tokugawa yönetimi, izolasyon politikasında bir takım değişiklikler yaparak bazı limanlarını Batılı tüccarlara açmak mecburiyetinde kalmıştı. Tokugawa yönetimi ilk uluslararası antlaşmasını 1854 yılında ABD ile yapmış, bunu diğer Batılı devletlerle yaptığı antlaşmalar izlemiştir. Bu 'eşitsiz' antlaşmalarda verilen tavizler, Japon devletinin Batılı devletler karşısında düştüğü aczin resmileşmiş haliydi. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülen bu aciziyet, son iki buçuk asırda uygulanan ulusal tecrit politikalarının artık geçerli olmadığını göstermişti (Jansen, 2002: 278).

Tokugawa döneminde uygulanan izolasyon politikasının Japonları açık bir şekilde çağının gerisinde bıraktığı görüldü. İktisadi, siyasi ve askeri alandaki bu geri kalmışlık, reform ihtiyacını gündeme getirdi. Bu olumsuz gelişmelerden rahatsızlık duyan bir grup samuray, 1868 yılının hemen başlarında kanlı bir darbeyle Tokugawa Hanedanlığına son verdi. Şogunluk kaldırıldı ve daimyolar da yönetimdeki etkinliklerini yitirdi. Bu reformist samuraylar, İmparator Meiji'nin otoritesi altında birleşerek modern Japonya'nın ilk adımlarını atmış oldu (Webb, 1955: 19-20). İmparatorun otoritesinde birleşildi; çünkü Japon toplumu için imparatorluk geleneği, Japon tarihinin başlangıcından itibaren –hem imparatorluk çağında hem de sonraki feodal dönemde– ağırlığını korumuştur. Tokugawa Şogunluğu sırasındaki feodal dönemde de imparatorluk müessesesi, manevi ve kültürel bir merkez olarak, Japonya'nın kadim başkenti Kyoto'da muhafaza edilmiştir. Bu müessese, 1868'deki reformcu darbeden sonra da varlığını devam ettirmiş, ülkenin birliğinin sağlanması yolunda ana figürlerden biri olarak önemli bir rol oynamıştır (Togo, 2005: 2).

1867 yılında İmparator Kōmei hayatını kaybedip oğlu Meiji imparator olduğunda henüz 17 yaşındaydı. Yeni imparator oldukça genç olmasına rağmen,

ülkesinin içinde bulunduğu geri kalmışlığın oldukça farkındaydı ve icraata geçmek istiyordu. Ancak o dönemde İmparatorluk, manevi lider konumundaydı ve ülke yönetimi Şogunluk'un elindeydi. Genç İmparator'un modernleşme ve kalkınma konularındaki fikirlerinden haberdar olan reform yanlısı samuray sınıfı, 1868 yılında kanlı bir ihtilâlle Şogun yönetimini bitirip, İmparatoru tekrar ülkenin siyasi lideri konumuna getirdiler. İmparator Meiji 1912 yılında ölene kadar geçen 44 yıllık bir zaman zarfında Japonya, büyük bir atılım gerçekleştirerek siyasi, iktisadi, ticari ve teknolojik alanlarda dünyanın önemli bir ülkesi konumuna ulaşmış, feodal ve kapalı bir topluluk iken kapitalist bir imparatorluğa dönüşmüştü.

Bu çalışmada, ulaşılabilen kaynaklar ışığında öncelikle Meiji Restorasyonu'nun başlangıç sürecindeki gelişmelere değinilecektir. Ardından, Meiji döneminin kalbi diyebileceğimiz Iwakura Heyeti'nin beş ciltlik Batılı ülkeler raporu incelenerek Japon modernleşmesi ana hatlarıyla analiz edilecektir.

A. MEJİ RESTORASYONU'NDA IWAKURA HEYETİ'NİN ÖNEMİ

Meiji Restorasyonu'nu kavrayabilmek için, o dönemki yöneticilerin dünyaya bakışını anlamak gerekir. Meiji yöneticileri, kendileriyle kıyaslanamaz ölçüde kudretli emperyalist güçler tarafından kuşatıldıklarının farkındaydı. Japonya için bağımsız bir millet olabilmenin yolu, dünyadaki konumunu anlayabilmekten ve neler yapıp neler yapmaması gerektiğini saptayabilmekten geçiyordu. Ancak bu yolla emperyalist güçler tarafından sömürülmekten kurtulabilirlerdi.

Meiji Restorasyonunun ilk dönemlerinde Japonya'yı en çok sıkıntıya sokan konulardan biri, Batılı ülkelerle daha önce yapılmış olan eşitsiz antlaşmalarıydı. Bu sorun, İmparator Meiji için çözüme kavuşturulması gereken öncelikli hususlardan biriydi. Her ne kadar bu antlaşmalar 'dostluk antlaşması' başlığını taşıyor olsalar da Japonya'yı tam bağımsızlıktan mahrum bırakıyor ve ticaretini sınırlandırıyor. Bu eşitsiz antlaşmaların yeniden ele alınıp revize edilebilmesi için bir 'olağanüstü' diploması heyeti tertip edildi. Bugünkü siyasi terimlerle 'Başbakan' olarak niteleyebileceğimiz Iwakura Tomomi'nin başkanlığında kurulan bu heyette 4 bakan, onlarca yönetici, bilim adamı ve 42 öğrenciden oluşan toplamda 100'den fazla kişi bulunmaktaydı. 1871 yılının Aralık ayında Yokohama Limanı'ndan yola çıkan heyet, Eylül 1873'e kadar geçen 632 günde, başta ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Hollanda olmak üzere 12 ülkeyi ziyaret etmişlerdi. Onların öğrenme hevesleri, bilinmeyene karşı

cesaretleri, tamamen yeni olan şeyleri hemen anlayıp kavrama kabiliyetleri; tüm bunlarla birlikte mensubu oldukları millet, gelenek ve kültürden dolayı duydukları gurur, ziyaret ettikleri her ülkede güçlü bir izlenim bırakmıştı (Togo, 2005: 3).

Iwakura Heyeti, önce Pasifik Okyanusu'nu geçti ve Amerika'ya ulaştı. Buradaki temaslarının ardından Atlas Okyanusu'nu geçerek İngiltere ve İskoçya'yı dolaştı. Buradan, Fransa, Belçika, Hollanda, Prusya, Rusya, Danimarka ve İsveç'i ziyaret etmek için kıta Avrupası'na geçti. Ardından Almanya, İtalya, Avusturya ve İsviçre'ye gitti. Oradan güney Fransa'ya geçerek dönüş yoluna başladı. Akdeniz'den Arap Denizi'ne, buradan da Hint Okyanusu'na ve Çin Denizi'ne gitti ve Tokyo'ya geri döndü. Böylece Heyet, Amerika ve Avrupa kıtalarındaki büyük kent ve kasabaların çoğunu ziyaret ederek diplomatik temaslarda bulundu (Tsuzuki ve Young, 2009: 3).

Iwakura Heyeti'nin başlıca amaçları şunlardı: yeni İmparatorluk rejiminin Batı'da tanınmasını sağlamak; Batılı güçlerle imzalanan eşitsiz antlaşmaların yeniden görüşülmesini başlatmak; Batı toplumlarının siyasi, iktisadi, ticari ve teknolojik başarılarını gözlemleyerek kendileri için yargılamak (Checkland, 1989: 109; Beasley, 1995:157). Yaklaşık iki yıllık bu görev sırasınca Iwakura Heyeti, bir yandan 'eşit olmayan antlaşmaları' gözden geçirmenin bir yolunu bulmayı amaçlarken, öte yandan, yeni imparatorluk rejimini dünyaya tanıtmayı amaçladı. Bunlarla birlikte, yeni Meiji hükümetinin izlemesi gereken bir model arayışı amacıyla, modern Batılı başarıları hakkında gözlemler de yaptı. Ayrıca 5'i kız olmak üzere çeşitli yaşlarda (en küçüğü 6, en büyüğü 16 yaşında olan) toplam 42 öğrenci, ABD ve çeşitli Avrupa ülkelerinde eğitim görmek üzere bırakıldı. Bu öğrenciler, eğitimlerini tamamladıktan sonra Japonya'ya dönerek, Japonya'nın gelişimine akademik olarak büyük katkılar sağladı. Ancak heyet, asli amaçları olan eşitsiz antlaşmaların revizyonu konusunda başarısızlığa uğradı. Ne ABD, ne İngiltere, ne de diğer Avrupa devletleri, Japonya üzerindeki güçlü konumlarından feragat etme niyetindeydi. Iwakura ve heyetin diğer üyeleri, Japonya'nın Batı ülkeleriyle başarılı bir şekilde müzakere edebilmek için iç reformlarıyla yeterince ilerleme kaydedemediğini ve Batılı ülkelerle eşit olarak ele alınmak için modernizasyonun zorunlu olduğu konusunda hemfikir oldular (Narangoa, 2000: 16-17).

Bu sebeple heyetten, yabancı hükümetlerin, endüstrilerin ve kamu çalışmalarının hakkında mümkün olduğu kadar çok pratik bilgi edinmesi istendi. 12 ülkeye seyahat eden heyet gerçekçi bir şekilde büyük siyasi beklentileri olmadan, kamu kurumlarını, çeşitli fabrikaları, okulları, askeri tesisatları, ter-

saneleri, hapishaneleri, müzeleri ve benzeri yerleri ziyaret ederek gözlemlerde bulundu. Heyet, Japonya'daki halkı modernleşme sürecine başlamaya teşvik etmek için, yolculukları sırasında toplayacakları bilgi ve verilerin kapsamlı bir dökümü yayınlamaya karar verdi. Bu görevin başına da Kume Kunitake getirildi. Kume, tüm seyahat boyunca, Iwakura'nın kişisel talimatları doğrultusunda elçilik gezilerini tasvir eden, resepsiyonları ve tartışmaları aktaran, yeni buluşları açıklayan, ancak çok gizli işleri aktarmayan günlük raporlar tuttu. Batı politikasının, ekonomisinin, toplumunun, askeri sistemlerinin ve eğitim, kültür, tarih, din, felsefe gibi pek çok şeyin gözlemlerini ve analizlerini içeren bu raporlar, 1878 yılında beş cilt hâlinde yayınlandı. 'Batı Ansiklopedisi' şeklinde tanımlanabilecek bu beş ciltlik eser, hem Japon yönetimine ve halkına kalkınma yolunda ışık tutan hem de Batı ve Doğu kültürünü karşılaştırmalı olarak inceleyen bir araştırma olarak 19. Yüzyılın sonlarına ışık tutan bir çalışma hüviyetindeydi (Notehelfer vd., 2004: 84).

Iwakura Heyeti sadece bu eseri yaratmakla kalmamış, Japon modernleşmesinin de temel taşlarından biri olmuştur. Gittikleri ülkelerde yaptıkları gözlemlerle siyasi, ticari, ekonomik, teknolojik ve sosyolojik tahliller yapmış, Japonya'nın 'Batının iyi yanlarından faydalanıp kötü yanlarına özenmeyerek' köklü bir modernleşme safhasına girişmesine öncülük etmiştir. Öyle ki, 40 yıl gibi devletler için kısa sayılabilecek bir zaman zarfında Japonya, bölgesinin ve hatta dünyanın önemli güçlerinden biri konumuna gelmiştir.

Kume'nin öncülüğünde 5 cilt halinde Japonca yayınlanan rapor, daha sonraları bölümler halinde veya bütün olarak başka dillere de çevrilmiştir. Maalesef, bu eserin Türkçe çevirisi yoktur. Hatta bu konu hakkında Türkiye'de yapılan akademik çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Iwakura Raporu'nun tamamının İngilizceye tek çevirisi ise *A True Account of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary's Journey of Observation through the United States of America and Europe* adlı çeviri çalışmasıdır. Ne yazık ki bu eser de Türkiye'deki hiçbir kütüphanede bulunmamaktadır. Bu sebeple, Iwakura Heyeti'nin gözlemlerini konu edinen bu çalışmada, birincil kaynağa erişim fırsatı bulunamamıştır. Ancak konuyla yapılmış kısmi çeviriler ve farklı çalışmalar kullanılarak bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Bu kaynaklardan en önemlisi, Iwakura Heyeti raporunun özet-çevirisi olarak tanımlayabileceğimiz, editörlüklerini Chushichi Tsuzuki ve R. Jules Young'ın (2009) yaptığı *Japan Rising: The Iwakura Embassy to the USA and Europe 1871-1873* adlı 560 sayfalık çalışmadır. Bu eserin dışında, konuyla alakalı yazılmış pek çok değerlendirme makalesi, kısmî özetler ve diğer eserler karşılaştırılarak çalışılmıştır.

B. IWAKURA HEYETİ'NİN BATILI ÜLKELER RAPORU

1873 yılının Eylül ayında Japonya'ya dönen Iwakura Heyeti, seyahat sırasında tutulan raporların derlenip düzenlenmesi için bir komisyon kurdu. Raporların tanzim edilme süreci 1877 yılının Ocak ayına kadar sürdü. Sonuçta ortaya, olayların kronolojik sırayla anlatıldığı bir seyahatnameden çok daha öte bir eser çıktı. Seyahat boyunca raporların tutulmasından sorumlu olan Kume, ziyaret edilen her ülke için, önce o ülkenin tarihini, siyasi sistemini ve coğrafyasını özetleyen bir giriş yaptı. Ayrıca o ülke sakinlerinin ulusal karakterini analiz etti. Yapılan her ziyarete ilişkin bilgilendirmelerde bulundu. Ülkelerin güçlü ve zayıf noktalarına yer verdi. Doğu ile Batı kültürü, dünya görüşü ve dine yaklaşımı konusunda da karşılaştırmalar yaptı. Bu raporların genel amacı olarak da Japonya'nın Batılı devletlere yetişebilmesi için reformlara ihtiyacı olduğunun altını pek çok sefer çizdi. Heyet raporuna göre Japonya, Batı medeniyetinin teknolojik ve ticari maharetini örnek alırken, kendi özünden ve kültüründen asla kopmamalıydı. Böylelikle hem toplumu, hem aydın kesimi, hem de yöneticileri öz kültürünü muhafaza edecek bir şekilde reform sürecine başlanması konusunda teşvik etmiş oldu.

Heyet, ilk durağı olan ABD'ye geldiğinde, bir şeyi görmekle yorumlamanın çok farklı olduğunu fark etti. Heyet üyeleri, Japonya'yı güçlü bir modern devlet haline getirme arzusuyla birlikte, Amerikan kalkınmasını değerlendirip anlamaya çalışıyorlardı. Heyet raporunda yazdığına göre, başlangıçta ABD5 milyondan az nüfusa sahip olan on üç eyaletten oluşan bir federasyondur. Ancak 1 asır dahi geçmeden 39 milyonluk bir nüfusa sahip otuz yedi eyaletli bir devlet haline geldi. Fakat böyle bir atılım, Japonya için mümkün değildi. Çünkü ABD, seyrek nüfusa sahip geniş bir ülkeydi ve nüfus artışının büyük kısmını göçmenlere borçluydu. Bununla birlikte, heyet, 1845'lere kadar 150 nüfuslu bir köy olan San Francisco'nun 30 seneden az bir zaman zarfında ne ölçüde geliştiğine hayran kalmıştı. Böylesi bir gelişimi kendi ülkelerinde de görmeyi arzulayan heyetin raporundaki *"Ülkedeki değişiklikler o kadar büyük ve muhteşem ki... Önümüzdeki otuz yılda nasıl bir değişim göreceğimizi hayal etmeliyiz. Varacağımız sonuç, sığ düşünceli ve kısa görüşlü, kötü düşünülmüş eylemler üzerinden geçici zaferlere ulaşmaya çabalamak yerine; iyi düşünülmüş uzun menzilli planlamayla kalıcı çözümler üretmemize bağlıdır."* ifadeleri, Japonların nasıl kararlı bir şekilde görevlerini ifa ettiklerinin bir göstergesidir (Notehelfer vd., 2004: 93).

Daha önce de ifade edildiği üzere, raporda sık sık ziyaret edilen ülke sakinlerinin özelliklerine yer verilmiş ve Doğu halklarıyla karşılaştırılmıştır.

Örneğin rapora göre, İngiltere gücü ve zenginliğiyle dünyada nam salan bir devlettir. Bunun sebebi olarak da İngilizlerin kendine güvenen, hukuku gözetken ve kurallara riayet eden bir millet olması gösterilmiştir. Aynı zamanda, Doğu ile Batı insanların birbirleriyle neredeyse taban tabana zıt oldukları ifade edilmiştir. Rapora göre Batılılar, sosyal etkinliklere son derece meyilli iken Doğulular bundan kaçınmayı yeğlerler. Batılılar, küçük kasabalarda bile halka açık bahçeler inşa ederken, Doğu’da insanlar bahçeleri özel mülklerinde yaparak içeride kalmayı tercih eder. Ayrıca, Doğu insanı servete meraklısı değildir ve ticareti birincil bir mesele olarak görmezler. Bunun sebebi, rapora göre, Batılılar pozitif bilime ve akılcılığa vurgu yaparken Doğuluların soyut bilimlere önem vermesidir (Tsuzuki ve Young, 2009: 17).

Rapor, Japonya’nın bilim ve üretim yönünden geride kalmasını, Avrupalılarla karşılaştırma yaparak anlatmıştır. Rapora göre Avrupalılar, Japonlara göre donuk ve sıkıcı bir karaktere sahip olduklarından meseleleri titizlikle düşünürler. Böylelikle, imkânsız gibi görülen şeyleri bile başarabilmişlerdir. Japon halkı ise pratik zekâyâ sahip insanlardır, ancak gelişim gösterebilmek için gereken sabırdan yoksundurlar. Rapora göre bu, Japonların üzerinde düşünmeleri gereken önemli konulardan biridir (Notehelfer vd., 2004: 95).

Iwakura heyetine göre Japonların gözden geçirmesi gereken başka bir mesele de ihracatın artırılması konusundadır. Kume, raporda Japonya’nın bu konudaki eksikliklerini şu şekilde özetlemektedir: “İhraç edilen malların hacmi o kadar küçük ki, bu durum yurtdışı talebi karşılamamakta. Maddelerin taşınması güvensiz vediş pazarlarda henüz düzenli bir varlık oluşturmadık. Sadece kısa vadeli kazançları hedeflemek hiçbir şöhret getirmez; daha da kötüsü, elde ettiğimiz şöhreti de geriye götürür.” Bununla birlikte, ülke içindeki taşımacılığın da çok zayıf olduğu, Japonya’da birkaç kilometrelik taşıma bedelinin ABD’de binlerce kilometrelik taşıma bedelinden daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Böylelikle, Japon modernleşmesinin önemli bir ayağının da demiryolu ağının genişletilmesi ve geliştirilmesi olması gerektiğinin altı çizilmiştir (Notehelfer vd., 2004: 95).

Iwakura Heyeti’nin Washington gözlemlerinde sokakların ve yolların düzeninden bahsetmiştir. Heyet için yolların kalitesi, medeniyetin göstergelerinden biridir. Çünkü raporda yazılana göre “*Bir ülkeye geldiğinizde, yolların kalitesine bakarak yönetimin yeterli olup olmadığını ve halkın refah seviyesini anlayabilirsiniz.*” Bu da Meiji yönetiminin modernleşme sürecinde önemseydiği konulardan birisi olmuştur (Tsuzuki ve Young, 2009: 56).

Iwakura Heyeti'nin dikkatini çeken bir başka konu ise, gelir dağılımının adaletsizliği olmuştur. İkinci ciltteki Londra gözlemleriyle ilgili bölümdeki ifadelerle göre, her geçen gün zengin daha zengin, fakir daha fakir olmaktadır. Büyük miktarlardaki kazançlar sadece girişim sahipleri tarafından kazanılıyordu. Yine rapora göre, endüstriyel kapitalizm ciddi sınıf farklılıklarını oluşturmuş, girişim sahipleri dönem şartlarına göre oldukça şatafat içinde yaşarken işçiler ağır koşullarda çalışmak zorunda kalıyordu. Bu sebeple, raporun verdiği rakamlara göre, üst sınıfın yaşam süresi ortalama 35 yıl iken, bu süre orta sınıf için 23 ve alt sınıf için sadece 15 idi (Notehelfer vd., 2004: 97).

Heyetin İngiltere gözlemlerinde en dikkat çekici noktalardan biri, Japonya'nın atılımı için büyük umut ışığı görmeleridir. Buhar gücüyle çalışan makineler ve nakliyatın modernleşmesi sayesinde, İngiltere'nin kısa bir zaman diliminde yaşadığı gelişim ve ilerleme, Japonya'nın da başarabileceği türden bir şeydi. İngiltere raporlarını içeren ikinci ciltteki şu ifadeler, Japon heyetinin umudunu çok güzel bir şekilde yansıtmaktadır:

Birkaç yıl içinde Avrupa tarım, sanayi ve ticarete bugünkü gelişmiş durumuna geldi. Şu anki Avrupa'nın görünüşüyle kırk yıl önceki Avrupa arasındaki büyük fark hayal edilebilir. Araziyi geçmek için demiryolları, okyanuslarda demirlemiş buharlı gemiler ve telgrafla iletişim yoktu... Küçük tekneler kanallar boyunca dizili, denizde yelkenli gemiler demir atmış, toprak yollar at arabalarının gürültülü tekerlekleriyle geçiliyordu. Haberleşme, posta atlarıyla gerçekleşiyor; tüfek ve bronz toplar ile silahlanmış ordular birkaç adımlık mesafede savaş yapıyordu. Yünlü kumaş zenginlerin giydiği pahalı bir malzeme, pamuklu kumaş ise yurtdışından getirilen nadir bir şeydi (Tsuzuki ve Young, 2009: 121)."

Aslında heyet raporunda kırk yıl önceki İngiltere tasvir edilirken, Japonya'nın o günkü durumu anlatılıyor gibiydi. İngiltere kırk sene içinde böyle bir refaha ulaşabildiyse, Japonların da bunu başarmaması için hiçbir neden yoktu. Bu satırlar, Iwakura Heyeti'nin memleketlerine getirdikleri belki de en önemli ve en etkili mesajlardan biriydi. 1870'lerden 1900'lü yılların başlarına kadar geçen zaman diliminde Japonya'nın gösterdiği gelişime günümüzden bakınca, bu mesajın yerini çok güzel bir şekilde bulduğu anlaşılıyor.

Iwakura Heyeti'nin raporu, Japonların hayranlık duyduğu ve memleketlerinde benimsemeyi umdukları şeyleri ifade ederken, Batı'ya sürekli eleştirel ve ayrımcı bir yaklaşım getirmekteydi. Japon heyeti, halka ve halkçı hükümet türlerine inanmıyordu. Batı'daki deneyimler bu görüşleri değiştirmede. Raporun

ABD'deki siyasi tartışmaların ele alındığı bölümünde “*Avrupa monarşisindeki vatandaşlar, barış zamanında Amerikalıların arasındaki partizan savaşları duyunca, bir cumhuriyette yaşamadıklarında ötürü şükrederler. Elbette hiçbir insan-yapımı anayasa mükemmel değildir. Eğer insanlara güç verirseniz, yönetimin gücünden vermiş olursunuz. Daha çok özgürlük, daha gevşek yasalar anlamına gelir. (...) Sıradan insanlar her zaman akılcı kararlar alamaz. Bu sebeple, fikirlerin çatıştığı ve çoğunluğun karar verdiği durumlarda, genellikle kalitesiz ve bayağı politikalar ortaya çıkar. (...) Özgürlüğün de birtakım talih-siz sonuçları var. (...) Alt sınıftan insanlar, özgürlüklerini ahlaksız bir biçimde kullanabilirler. Çünkü görgüleri oldukça zayıftır* (Notehelfer vd., 2004: 98).

Japonya’da o zamanki siyasi düzen ve anayasal yönetim, oldukça açıktı. Meiji liderleri, halkın devlet yönetimi konusunda olabildiğince pasif kalmasını arzuluyordu. Çünkü Japonya’da yönetim, elitlerin tahakkümündeydi.

Iwakura Heyeti sadece ABD ve İngiltere’de bulunmamışlardı. İngiltere’den sonraki durakları, sırasıyla Fransa, Belçika, Hollanda, Prusya, Rusya, Danimarka, İsveç, İtalya, Avusturya-Macaristan ve o zaman birkaç küçük devlet halinde olan Alman devletlerinde de ziyaretlerde bulunmuşlardı.

Heyet raporundaki dikkat çekici kısımlardan biri de İngiltere-Fransa kıyaslamasıdır. Avrupa’nın kültürel merkezi olarak Fransa, endüstriyel ve finansal merkezi olarak da İngiltere görülmektedir. Endüstriyel gelişim açısından İngiltere önde olsa da, işçilik açısından Fransa daha iyiydi. Paris nihai malların ana pazarı iken Londra işlenmemiş maddelerin pazarıydı (Tsuzuki ve Young, 2009: 2015).

Fransa, Hollanda, Belçika ve Prusya raporlarında heyet, ilgilerini genelde ticari ve endüstriyel gelişmenin teknik boyutlarına yöneltmiştir. Örneğin, sekiz gün kaldıkları Belçika’da pamukların işleniş süreçlerini incelemişlerdir. Prusya’da, günlük yirmi bin işçinin çalıştığı, dünyanın o zamanki en büyük demir işleme fabrikasını ziyaret etmişlerdir. Hollanda’da dikkatlerini çeken en önemli şey, Felemenklerin eğitime verdikleri önem olmuştur (Notehelfer vd., 2004: 101-105).

Iwakura Heyeti’nin Japonları Batılılarla karşılaştırdığı bir diğer mesele de girişimcilik ruhu olmuştur. Rapora göre Batılılar ile Japonlar, bu konuda tamamen zıt karakterlere ve geleneklere sahiptir. Heyet, Batılıların yeni bir şirket kurmaya karar verdiklerinde, ayrıntılı bir fizibilite çalışması yaptıklarını ve sonuçların olumlu olması halinde bir model oluşturduklarını, planlar hazırla-

dıklarını, bu planları kamuoyuna sunarak ortaklıklar aradıklarını gözlemlemiştir. Bu daha başlangıçtır. Ruhsat aldıktan sonra geçici olarak bir mekân tutar, mekanizmayı kurmaya başlarlar. Ardından, kademeli olarak işi geliştirmek 2-3 yıllarını alır. Kâr ve zararları takip ederek, binalarını ve makinelerini iyileştirir ve daha da geliştirirler. Kurumu sağlam bir temele oturtmak en az on yıl alır. Öte yandan Japonlar, aslında herhangi bir kâr elde etmeden önce, işin üstesinden kolaylıkla gelececeklerini varsayarak derhal bir şirket kurar ve işlerini hızla başlatırlar. Bir yıl geçmeden, muhteşem binalar inşa ederler. Ancak kârları çok geçmeden azalmaya başlar. Bu durumu Japonların hareketli ve uçuk karakterine atfetmek aslında hatadır. Zira gerçekte bunun nedeni, Japonların kâr ilkesini anlamadıkları gerçeğidir (Notehelfer vd., 2004: 102).

Bu mesele de Japonların kalkınma sürecinde yeniden ele almaları gereken özelliklerinden birisidir. Çünkü Japonların kaybedecekleri tek bir günü, tek bir kuruluşu dahi yoktur. Bir taraftan Çin, diğer taraftan Batılı ülkeler Japon adasını sarmış durumdadır. Önceki hanedan döneminde ülke, iki buçuk asırdan fazla bir süre dış dünyaya neredeyse tamamen bir şekilde yönetilmiş, bu dönemde Batı'nın gösterdiği endüstriyel ve ticari gelişmelere uzak kalmıştır. Endüstri devrimi sayesinde hem ABD hem de Batı Avrupa ülkeleri kısa zamanda büyük atılımlar gösterirken Japonya, kendi adasında kendi kendine bile yetemeyen bir konuma düşmüştü. Meiji yönetimi, bu geri kalmışlığı en kısa sürede telafi edip, bir an önce ülkelerinin bölgede ve dünyada güçlü bir aktör olmasını arzulamıştır.

O dönemde Doğu Asya'da hâkim olan güç, Çin'di. Çin, bölge ülkelerini kendisine biat etmeye zorlayarak vergiye bağlamıştı. Bölgedeki devletlerarası ilişkiler, biat mantığı ile yürütülüyordu. Iwakura Heyeti raporunda aktarılanlara göre, o dönem Avrupası'nda devletlerarası ilişki, Doğu Asya'dakine göre oldukça farklıydı. Asya'daki biat kültürünün aksine Avrupa'da rekabete dayalı bir sistem vardı ve bu uluslararası ilişkiler için de geçerliydi. Raporda Avrupa, irili ufaklı ancak birbirinden bağımsız, rekabet halindeki devletlerin oluşturduğu bir mozağe benzetiliyordu. Mütekabil rekabet ruhu, farklı ulusları ittifaklar yoluyla kontrol altında tutmaya ve o dönemki güç seviyelerine ulaşmalarını sağlamıştı. Raporda, Çin'e ve Doğu Asya'ya kıyasla oldukça küçük denebilecek Batı Avrupa'da bu kadar birbirinden bağımsız devleti yaşamlarına devam edebilmesindeki temel sebep olarak Avrupa'nın fiziki coğrafyası gösteriliyordu. Sıradağlar, büyük nehirler ve girintili çıkıntılı kıyı şeritleri doğal sınırları oluşturuyor ve farklı halkların kendi bölgelerini sınırlamalarını sağlıyordu. Öte yandan, Çin, kısa zaman dilimlerinde ikiye bölünmüş olsa da, her zaman

bir ülke olma eğilimindeydi, çünkü bölgede yaşayan farklı halklar arasındaki ilişkiyi engelleyen sıra dağlar yahut diğer doğal sınırlar yoktu. Doğal sınırlar tarafından izole edilmeyen bölgedeki değişik nüfus yoğunluklarındaki halklar, Çin'e karşı asla bir güç dengesi kuramamıştı. Sonuç olarak, rekabet ruhunu geliştirmek için hiçbir fırsatları olmadı. Bu bağlamda, heyetin ilgisini çeken en önemli konu, on dokuzuncu yüzyıl Avrupa siyasetinin aşırı yırtıcı doğasında küçük ülkelerin nasıl hayatta kalmayı başarabildikleri meselesiydi. Belçika, Hollanda ve İsviçre devletlerinin, kıtada hegemonyalarını kurmaya çalışan iki büyük devlet olan Fransa ve Almanya'nın arasında kalmalarına rağmen bağımsızlıklarını koruyabilmeleri büyük bir başarı olarak görülmüştü. Bunun en önemli sebebi olarak da, sözü edilen devletlerin diğerlerine nazaran olmalarına rağmen askeri teknolojiye ve ekonomik güce verdikleri önem gösterilmişti (Notehelfer vd., 2004: 104-105).

Iwakura Heyeti'nin 5 ciltlik raporunun neredeyse her satırında, kendi ülkeleri için bir mesaj vardı. Yukarıda bahsedilen bölüm de verilmek istenen mesajlardan birini içermekteydi: İleri teknoloji ve yüksek ekonomik güç sayesinde, yüzölçümlerine ve nüfuslarına bakılmaksızın her ülkenin kendi bağımsızlığını koruyabilecekleri mesajı...

Heyetin Rusya izlenimleri, Batı Avrupa izlenimlerinden oldukça farklıdır. Rus şehirlerinin diğer Avrupa şehirleriyle kıyaslandığında oldukça kötü olduğu belirtilmiş, geniş ülke topraklarında taşımacılığın da yeterli seviyelere ulaşmadığı bildirilmiştir. Ancak heyetin Rusya gözlemleri tamamen olumsuz değildir. Rusya'da özellikle tıp alanında kaydedilen ilerleme ve kadınların eğitime verilen önem, heyet tarafından örnek alınması gereken özellikler olarak görülmüştür. Ayrıca terk edilmiş çocuklar için yapılan sığınma evi ve sağı-dilsiz okulu, heyetin etkilendiği diğer Rus izlenimlerindedir (Nish, 1998: 83).

İskandinavya ülkelerini ziyaretlerde ise heyeti etkileyen konular, teknolojik ilerleme ve ileri düzeydeki eğitim olmuştur. Raporla, İsveç'te Amerikan eğitim metotlarının kullanıldığı, bu eğitim programının sıradan insanlara yönelik ve kolay ve ulaşılabilir bir seviyede olduğu, toplumsal cinsiyet veya toplumsal sınıf anlamında çocuklar arasında ayırım yapılmadığı belirtilmiştir (Edström, 1998: 94). Danimarka'nın ise teknoloji alanında oldukça ileri bir seviyede olduğu, öyle ki, Danimarka Telgraf Şirketi'nin denizaltı kablo altyapısı sayesinde Japonya'ya bile hizmet verdiği aktarılmıştır (Narangoa, 2000: 19).

Daha önce de ifade edildiği üzere, Iwakura Raporu'nda sık sık Batılı ülkeleri kendi aralarında ve Japonya ile kıyaslanmıştır. Fransa ve İtalya, Avrupa'da

sanat konusunda en mahir ülkeler olarak belirtilmiş, ancak bu konuda İtalyanların daha üstün olduğu ifade edilmiştir. Belçikalıların, Fransızlarla benzer karakterlere sahip oldukları, bu benzerliğin iki ülkede teknoloji ve sanat alanlarında özellikle hissedildiği rapor edilmiştir. Avusturya ve Prusya birbirine benzer karakterlere sahip olsalar da, Avusturyalıların biraz daha fazla şaşaaı sevdiğini aktarılmıştır. Hollandalılar çalışkanlıkları ve yetenekleriyle kendilerine hayran bırakmış, ince işçilik konusundaki hüneleri övülmüştür. Rusya'daki bilimsel ilerleme dikkate değer bulursa da Rusya'nın diğer alanlarda Batı Avrupa ülkelerinden oldukça geride oldukları belirtilmiştir (Narangoa, 2000: 17).

Başlangıçta Iwakura Heyeti'nin görevi, Japonya'nın Batılı ülkelerle olan eşitsiz antlaşmalarını revize etmek için diplomatik girişimlerde bulunmaktı. Bu aslı görevlerini başaramamış olsalar da yaklaşık iki yıllık seyahatleri boyunca uğradıkları 12 ülkede, Japonya'nın modernleşme süreci için hayati derecede önemli gözlemlerde bulundular. Gözlemleri sadece ülkelerin siyasi ve ekonomik yapısı üzerine değil, sosyal yaşamları, sanat alışkanlıkları, teknolojiyi kullanmaları, eğitim uygulamaları ve askeri yapıları üzerine de yoğunlaşmıştı. Heyet gözlemlerine devam ettikçe de Batılı ülkelerle eşit sayılmaları için kat etmeleri gereken yolun çetinliğini ve bu yolda ulusal reformun zorunluluğunu anlamış oldular.

Batı ne kadar ileri seviyede olursa olsun, heyet gözlemlerini Batı'ya hayranlık hissiyle değil, eleştirel bir bakışla yaptı. Batı'da gördükleri her güzel şey, kendi ülkelerinde aynı şekilde olumlu sonuç veremezdi. Bu sebeple, reformlar aşamalar halinde planlanmalı, Japonya'nın kendi iç dinamikleri ve gelenekleri hiçbir zaman göz ardı edilmemeliydi. Ancak, radikal değişiklikler kadar geçmişe ve geleneklere saplanıp kalmanın da Japon kalkınması için tehlikeli olduğunun farkındaydılar. Bu sebeple Japonlar, kalkınma sürecinde 'ahenkli çözüm' olarak niteledikleri bir anlayışı benimsediler. Bu anlayışı, özetle şu şekilde ifade ettiler: Japon ruhu ile Batı biliminin sentezi (Narangoa, 2000: 18).

C. IWAKURA HEYETİ'NİN JAPONYA'YA DÖNÜŞÜNDEN SONRAKİ GELİŞMELER

Iwakura Heyeti görevlerini tamamlayıp Japonya'ya döndüklerinde tarih, 13 Eylül 1873'ü gösteriyordu (Tsuzuki ve Young, 2009: xxv). 632 günlük bu uzun görevden döndüklerinde, heyetin ortak bir kanısı oluşmuştu: Japonya'nın ziyaretlerde buldukları bu ülkelerle bir arada, aynı seviyede olması için güçlenmesi gerekiyordu. Güçlü bir devlet olmanın en önemli kriteri askeri gücü;

fakat askeri güç ancak güçlü bir siyasi yapı ve istikrarlı bir ekonomiyle anlam kazabilirdi. 1870'lerden itibaren Japonların mottosu '*zengin ülke ve güçlü asker*' anlamına gelen '*Fukoku-Kyohei*' olmuştur. Böylelikle Japonya, enerjisini iç gelişimine (siyasi, endüstriyel, toplumsal, eğitim ve askeri gelişmelere) odaklamıştı. Realizm, ülkenin bekasını kurtarmak adına Meiji döneminin ana yaklaşımı olmuştur (Togo, 2005: 3).

Heyet Japonya'ya döndükten sonraki ilk icraat, Kore yarımadasında bulunan Japon askerlerinin geri çekilmesi olmuştur. Çünkü heyetin bilgilendirmesi ışığında İmparator, askeri seferlerden bir süreliğine vazgeçilip ülkenin gelişmesi için iç reformlara odaklanılmasını emretmişti (Borton, 1970: 101). Ülkede kısa zamanda, eğitimden askeri alana, endüstrileşmeden ticari düzenlemele ve lojistik altyapının iyileştirilmesine, çok geniş bir alanda toplu bir reform hareketi başladı. Anayasanın değişmesi konusu, bu reform hareketlerinin en büyük etkiye sahip olanıydı. Sadece bunun için, Iwakura Heyeti'nin üyelerinden biri olan Ito Hirobumi, Berlin ve Viyana'ya siyasal felsefe eğitimi almaya gönderilmiş, eğitimini tamamladıktan sonra anayasa reformunda sorumlu kişi olarak atanmıştı. Ito Hirobumi'nin liderliğini yaptığı anayasa heyeti çalışmalarını titizlikle yürütmüş, 1889 yılında da yeni anayasa kabul yürürlüğe girmişti. Iwakura Heyeti'nin seyahati sırasında Batılı ülkelerin eşitsiz antlaşmaları yeniden düzenlemeye yanaşmaması, Japonya'nın modernleşme sürecini hızlandıran önemli bir faktör olmuştur. Japonya modernleşme sürecini hızlandırdı, çünkü Batı'nın bir kolonisi haline gelmek yahut Çin'in baskısı altında kalmak istemiyordu. Sonunda, 1894 yılında yani Iwakura Heyeti'nin yurda dönüşünden henüz 21 yıl sonra Japonya, Batı ülkeleriyle olan eşitsiz antlaşmalar problemini büyük oranda halletmişti. Batı'yla eşit olma mücadelesi, meyvelerini vermeye başlamıştı (Narangoa, 2000: 21-22).

Japonya'nın kaydettiği başarılar sadece siyasi alanda değildi. Eğitim konusunda da büyük atılımlar yapan Japonya Meiji döneminde, özellikle teknolojinin öğrenilmesine yoğunlaşmıştır. Batı ülkelerinde mevcut eğitim sistemini öğrenmek, Iwakura Heyeti'nin önemli görevlerinden biriydi. Heyet üyeleri, Batı'nın zenginliği ve gücü olan bilim ve teknolojinin kaynaklarına özel dikkat gösterdiler. Bu kaynakların en başında, şüphesiz, eğitim geliyordu (Beasley, 1995: 167).

Meiji liderleri, Japonya'nın Batı'ya yetişmesine ve modern bir ulus kurmasına yardımcı olacak bir halk eğitim sistemi kurdu. Iwakura Heyeti, Avrupa'dan adem-i merkezîyetçi yerel okulların kurulması ve öğretmen özerkliği fikirleri ile geri dönmüşlerdi. Ancak, bu fikirleri ve iddialı başlangıcı gerçek-

leştirmek çok zor oldu. Bazı deneme ve yanılmalarından sonra, yeni bir ulusal eğitim sistemi ortaya çıktı. Okul ücretlerine karşı halkın protestosuna rağmen başarıya ulaşıldı. Başarının bir göstergesi olan ilkökul kayıtları, 1870'lerde okul çağındaki nüfusun yaklaşık% 30'dan, 1900'a kadar yüzde 90'tan fazla bir orana çıktı. Çocukların eğitimine özel önem verilen Meiji döneminin ilk yıllarında, okullarda çocukların mental gelişimine katkı bulunacak yenilikler yapılıyordu. 1800'lü yılların sonlarına doğru gelindiğinde, Japonya birçok reformcuya, çocuk uzmanına, çocuk gelişimine yönelik yayınlara ve eğitilmiş annelere sahipti (Platt, 2005: 968). Üst orta sınıfa, çocukların kitaplarını okudukları, eğitici oyuncaklarla oynadıkları ve ödevlerini yaptığı kendi alanlarının olması gerektiğini benimseyen bir çocuk eğitimi modeli öğretildi. Bu anlayış kısa zamanda tüm sınıflara yayıldı ve kaliteli eğitim, eve de taşınmış oldu (Uno, 1999; Jones, 2010). 1870'ten itibaren kutsal Konfüçyüsçü anlayışa dayalı okul kitaplarının yerini Batılılaşmış metinler aldı. Fakat 1890'lara gelindiğinde; devlete hizmet, her zaman öğrenme arzusuyla yaşamak ve güzel ahlâk gibi konular üzerinde vurgu yapan Geleneksel Konfüçyüsçü ve Şinto yaklaşımı tekrar ele alındı. Bu anlayış, 1890 İmparatorluk Eğitim Fermanı ile resmileşmiş ve 1945 yılına kadar Japon eğitim sisteminin temeli olmuştu (Nivisonvd., 1959: 302).

Meiji döneminin diğer başarıları, teknolojik gelişim, endüstrileşme ve ekonomi alanlarında olmuştu. Her konuda olduğu gibi teknoloji konusunda da Batı örnek alınmış; Batı'nın teknolojisi ya tamamen kabul edilmiş ya da Japonya'nın yapısına göre revize edilmişti. Ayrıca, yurtdışından getirilen mucitler de Japonya'nın teknolojik ilerlemesine katkıda bulunmuşlardı. Kısacası, yaygın kaniya göre, Japonya'nın teknolojik gelişimi uluslararası teknoloji transferinin bir sonucu olarak görülmektedir (Rosovsky, 1961; Ōkawa ve Rosovski, 1973; Acemoğlu, 2008: 871). Iwakura Heyeti Japonya'ya döner dönmez, 1873 yılında, Tokyo'da Mühendislik Fakültesi kuruldu (Maio, 1998: 110). Bu fakültenin öğrencilerinin çoğunluğu, samuray kökenliydi (Checkland, 1989: 87). Tüm bunlarla birlikte, ekonomik sistem de değiştirilmişti. Piyasa ekonomisi kurulmuş, yeni para sistemi hayata geçirilmiş, Batılı ağırlık ve ölçü birimleri benimsenmiş, demiryolu hatları kurulmuş, bankalar ve özel sektör desteklenmiş, yüzlerce fabrika ve şirket kurulmuş, yurtdışından uzmanlar getirilerek Japon yöneticiler ve girişimciler eğitilmiş; tüm bunlarda kısa süre içinde başarıya ulaşılmıştır (Shimposha, 2000: 49-53).

SONUÇ

Meiji Restorasyonu, sadece Japon kalkınması için önemli bir dönem değil, ilerlemeyi ve gelişmeyi hedefleyen her toplum için ders alınması gereken

bir dönemdir. Reformcu samurayların yönetimi 1868’de Tokugawa’dan alıp Meiji’ye emanet etmesinde 1912’ye kadarki dönemde, 44 yıl içinde, Japonya büyük bir sıçrayış yapmıştı. Japonya’yı neredeyse Batılı ülkelerin bir kolonisi haline gelebilecek bir konumdan alan Meiji dönemi, son Meiji imparatoru 1912’de öldüğünde, gerisinde güçlü, merkezi, bürokratik bir hükümet; seçilmiş bir parlamentoyu oluşturan bir anayasa; iyi gelişmiş bir ulaşım ve iletişim sistemi; feodal sınıf kısıtlamaları bulunmayan yüksek eğitilmiş bir nüfus; en son teknolojiyi temel alan oturmuş ve hızla büyüyen bir sanayi sektörü, güçlü bir ordu ve donanma bırakmıştı.

Böyle kısa zaman böyle büyük bir başarının elde edilmesindeki en büyük etken, süphesiz, üzerinde iyice düşünülmüş ulusal bir reform politikası yürütülmesidir. Bu reform politikasının planlanmasında ise aslan payı, Iwakura Heyeti’nindir. Neredeyse iki yıl süren diplomatik görevleri sırasında ziyaret ettikleri her ülkeyi gözlemleyen, yorumlayan, karşılaştıran, ülkelerin gelişmişliklerine rağmen hayranlık duygusuyla değil görev bilinciyle hareket eden Iwakura Heyeti Japonya’ya döndükten sonra, görevleri boyunca tuttıkları raporları Japon halkını ve Meiji yöneticilerini reformun zarurieti konusunda ikna ve teşvik etmek için titizlikle gözden geçirerek beş ciltlik büyük bir eser halinde yayınlamıştır. Iwakura Heyeti sadece raporları yayınlamakla kalmamış, reform sürecinin de aktif uygulayıcıları olmuştur. Heyetle birlikte yola çıkan öğrenciler ABD ve İngiltere’de eğitim almaları bırakılmış, eğitimlerini tamamladıktan sonra Japon modernleşmesinin öncüleri konumuna gelmişlerdir.

1856 yılında Islahat Fermanı’nın yayınlayan Osmanlı Devleti, maalesef Japonlar kadar ciddi bir şekilde girişemediği modernleşme sürecinde, Japonlar’dan 15 yıl önce başlamasına rağmen, sonuca baktığımızda, oldukça geride kalmıştır. 1800’lü yılların ortalarında nüfus, yeraltı kaynakları ve verimli topraklar açısından Osmanlı Devleti’nin çok gerisinde olan Japonya, yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde hem Çin hem de Rusya’ya karşı iki büyük askerî zafer alarak bölgesinde ve dünyada kendini kanıtlamaya başlamışken, Osmanlı Devleti yıkılmanın eşiğine gelmişti.

Iwakura Heyeti’nin görevini tamamlamasının üzerinden yaklaşık bir buçuk asır geçti. Bu, bir insan için oldukça uzun süredir. Ancak, tarihte 150 yıl, dün gibidir. Osmanlı’nın Islahat Fermanı ile başlattığı modernleşme süreci sağlam bir şekilde planlanmadığı için sonuç vermedi. Yurtdışına gönderdiğimiz heyetler ya işlerini ciddiye almadı ya da şahsi çıkarlarını düşündüler. Yurtdışına eğitime gönderdiğimiz öğrenciler de ya Batı hayranı oldu ya da içki ve kumarbaz. Maalesef bu kötü düzen Cumhuriyet döneminde de devam etti. Batı’nın teknolojisi ve endüstrisi yerine sosyal hayatını ve görünüşünü

benimsemek daha kolayımıza geldi. Şapka takarak ilerici; tango yaparak modern olduğumuzu sandık. Japonya'nın yarım asırda katettiği ilerlemeyi, biz bir buçuk asırda gerçekleştiremedik. Tarih bize, insanların ve toplumların ancak diğer bütün yorucu alternatifleri tükettikten sonra akıllıca davrandığını öğretir. Umalım ki ülkemiz, o bütün yorucu alternatifleri tüketmiş, akıllı davranma safhasına geçmiştir.

KAYNAKÇA

Ōkawa, K., & Rosovski, H. (1973). *Japanese Economic Growth: Trend Acceleration in the Twentieth Century*. Stanford: Stanford University Press.

Acemoğlu, D. (2008). *Introduction to Modern Economic Growth*. Princeton: Princeton University Press.

Webb, H. (1955). *An introduction to Japan*. New York: Columbia University Press.

Uno, K. S. (1999). *Passages to Modernity: Motherhood, Childhood, and Social Reform in Early Twentieth Century Japan*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Beasley, W. G. (1995). *Japan Encounters the Barbarians: Japanese Travellers in America and Europe*. Londra: Yale University Press.

Borton, H. (1970). *Japan's Modern Century*. New York: The Ronald Press Company.

Checkland, O. (1989). *Britain's Encounter with Meiji Japan, 1868-1912*. London: Macmillan.

Edström, B. (1998). Sweden 23-30 April 1873. I. Nish içinde, *The Iwakura Mission in America and Europe: A new Assessment* (s. 87-97). Surrey: Japan Library.

Jansen, M. B. (2002). *The making of modern Japan*. Cambridge: Harvard University Press.

Jones, M. (2010). *Children as Treasures: Childhood and the Middle Class in Early Twentieth Century Japan*. Cambridge, MA: Harvard University Asia Center.

Maio, S. d. (1998). Engineering Education in Japan After the Iwakura Mission. I. Nish içinde, *The Iwakura Mission in America and Europe: A New Assessment* (s. 108-112). Surrey: Japan Library.

Narangoa, L. (2000). *Japan's Modernization: The Iwakura Mission to Scandinavia in 1873*. Şubat 18, 2017 tarihinde Aarhus Üniversitesi: http://kontur.au.dk/fileadmin/www.kontur.au.dk/OLD_ISSUES/pdf/kontur_02/li_narangoa.pdf adresinden alındı

Nivison, D., Wright, A., & De Bary, W. (1959). *Confucianism in Action*. Stanford: Stanford University Press.

Nish, I. (1998). Russia: 29 March - 15 April 1973. I. Nish içinde, *The Iwakura Mission in America and Europe: A new Assessment* (s. 80-86). Surrey: Japan Library.

Notehelfer, F., Saveliev, I., & Vande Walle, W. (2004). An Extraordinary Odyssey: The Iwakura Embassy Translated. *Monumenta Nipponica* , 59 (1), 83-119.

Platt, B. (2005). Japanese Childhood, Modern Childhood: The Nation-State, the School, and 19th-Century Globalization. *Journal of Social History* , 38 (4), 965-985.

Rosovsky, H. (1961). *Capital Formation in Japan, 1868–1940*. New York: Free Press of Glencoe.

Swale, A. D. (2009). *The Meiji Restoration: Monarchism, Mass Communication and Conservative Revolution*. London: Springer.

Shimposha, T. K. (2000). The Industrialization and Global Integration of Meiji Japan. K. Ohno içinde, *Globalization of Developing Countries: Is Autonomous Development Possible?* (s. 37-59).

Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy, 1945-2003*. Boston: Brill-Leiden.

Tsuzuki, C., & Young, J. (2009). *Japan Rising: The Iwakura Embassy to the USA and Europe 1871–1873*. Cambridge: Cambridge University Press.